

Налмишова Қызбибі Нұржанқызы

Шымкент

Шымкент қаласының географиясы

Налмишова Қызбибі Нұржанқызы

Шымкент қаласының географиясы

Оқу құралы

**Оңтүстік өңірдегі «Ұстаздар ұстаханасы»
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік
педагогикалық университетінің**

85 жылдығына арналады

«Географиядан Республикалық атаулы мектеп»

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті

Авторы:

Налмишова Қызбибі Нұржанқызы

*Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
География кафедрасының аға оқытушысы,
Қазақстан Республикасының Білім беру ісінің үздігі.*

ПІКІР ЖАЗҒАНДАР:

*Мырзалиева З.Қ. г.ғ к., ОҚМПУ География кафедрасының
меңгерушісі.
Мамадияров М.Д. г.ғ.к., Ә.Қуатбеков атындағы ХДУ*

**Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық
университетінің
85 жылдығына арналған**

Шымкент қаласының географиясы: «География және География-тарих мұғалімін даярлау» білім беру бағдарламасы бойынша білім алушы студенттерге және Жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына География пәнінен қосымша туған жер географиясын оқытуға арналған оқу құралы - 2022 – 152 бет.

ISBN 9965-9234-2-32

© Налмишова Қ.Н 2022

Кіріспе

Қалалар тарихына көз жіберсек ежелден қалалар ірі керуен жолдарының бойында қалыптасқан. Әйгілі шаһарлардың бәрі де ең әуелі сауда орталығы ретінде танылған. Содан кейін ғана олар қол өнердің, ғылым мен білімнің ордасына айналған. Тек XIX ғасырдың орта шегінде пайдалы қазбалар игеру қарқын алған, ірі кендер ашылып, кәсіпорындар салынған кезде ғана өндірістік шаһарлар пайда болған. Табиғат байлығын игеруге кіріскен адамдар осындай орындарға шоғырланып, сол маңда біртіндеп қалалар салған. Кейіннен теңіз жағалауында, үлкен жолдардың бойын да орналасқан өндірістік қалалар заманауи мегаполистерге айналады.

Қазақстанда қала мәртебесіне ие барлығы 87 қала бар. Онда ел халқының 56% жуығы тұрды. 30 ірі қалалар. Әр қайсысының тұрғындар саны 100 мыңнан асады. Олар 3 республикалық маңызы бар қала болса, 17 облыс орталықтары, 10 қала типтес елді мекен, 27 моно қалалары. Түркістан облысындағы қалалар өзінің жан-жақты дамуына қажетті көптеген мүмкіндіктері бар, экономикалық тұрғыдан алғанда болашағы зор. Қазіргі уақытта материалдық өндірістің жетекші салалары, сондай-ақ қосалқы және қызмет көрсету түрлері дамыған. Қаладағы өнеркәсіп орындарының шығарған өнімдері негізінен қаланың және қала аумағындағы елді мекендердің мұқтаждарын өтеуге және мамандандырылған салаларды жетілдіруге оны дамытуға жоспарланған.

Түркістан облысының экономикасын халықының әлеуметтік жағдайын өркендетуге үлесін қосып отырған облыс орталығы өзіндік тарихы мол аты әлемге әйгілі Түркістан, шағын қалалары: Арыс, Жетісай, Сарыағаш, Ленгір, Шардара, (моно қала Кентау) және Қазақстан Республикасының үшінші мегаполисі - Шымкент қаласы.

Шымкентім, атыңа сай табиғатың,

Орын алған тарихтан сенің атың.

Мәдениет пен білімнің нақ ордасы,

Теңер едім мен өзіңе жер жәннатын.

ТМД елдерінің арасында,

Оза басып, “Мәдени астана” атын иеленген

«Чиминь-чемень» қаласы қызғалдаққа киеленген.

Үшінші мегаполис елде дара

2200 жыл тарихы бар кентті қала.

Оңтүстіктің ежелгі Хурлуг, Нуджикесі

Шырайлы Шымкентім ел еркесі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. «Жаңа жағдайдағы іс-қыймылдар кезеңі» 2020 жылғы 1 қыркүйек.
2. Қ.Налмишова «Шымкент қаласының географиясы» Алматы, «Географиядан республикалық атаулы мектеп», 2012 ж.
3. Шымкент қаласының әкімдінің ресми сайты www.shymkent.gov.kz
4. Шымкент қаласының ақпараттық порталы www.otyrar.kz
5. Шымкент қаласының сәулет және қала құрылысы бөлімінің ресми сайты www.saulet.gov.kz
6. Шымкент қаласының жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі www.shymdor.kz
7. «Шымкент келбеті» қоғамдық-саяси газеті №9(1546) 12 қаңтар 2018 ж.
8. Шымкент қаласының экономика және қаржы бөлімінің ресми сайты www.shimgorfo.gov.kz
9. А.Молдиярқызы «Шатқал шаһар көркі» - «Шымкент келбеті» қоғамдық-саяси газеті №1(1540) 5 қаңтар 2018 ж.
10. Д.Айбар «Шымкент мәдени астана болуға дайындалуда» - «Шымкент келбеті» қоғамдық-саяси газеті №1(1540) 5 қаңтар 2018 ж.
11. С.Қанат «Мегаполис мүмкіндіктері «Шымкент әлеуеті де дәулетті қала болмақ» - «Шымкент келбеті» қоғамдық-саяси газеті №27

(1463) 7 сәуір 2017 ж.

12. Шымкент қаласының әкімі Әбдірахымовтың 2018 жылы атқарылған жұмыстар жөніндегі есебінің ТЕЗИСТЕРІ «Шымкент келбеті» қоғамдық- саяси газетінің ресми сайты www.ERNUR.KZ порталында 01.02.2019

13. Байтанаев, Б.А. История Шымкента [Текст]: 2200 лет по археологи- ческим источникам / Б.А. Байтанаев.- Алматы, 2012.- 252 с.

14. Тажекова А.Д. Экологическая оценка загрязнения воздушного бас- сейна шымкентского промышленного центра [Текст]: Автореферат диссер. на соискание ученой степени канд. географич. наук / А.Д. Тажекова.- Бишкек, 2010.- 25 б.

15. «SHYMKENT KELBETI» қоғамбық саяси газеті басылымдарының 2019-2022 ж. басылымдарының материалдары

16. Егемен Қазақстан «Қуатты елдің қадамы да қарышты» 22 .12. 2010

17. Б.Аяған. Оңтүстік Қазақстан облысы Энциклопедия. - Алматы: «Қазақ энциклопедиясы» ЖСС, 2005ж

18. С.Оразалыұлы. Еңбек өнімділігінен Оңтүстік көш бастады.//Оңтүстік Қазақстан. 2012. 5 маусым

19. Оңтүстік Қазақстанның Индустриялық аймағында 23 инвестициялық жоба жүзеге асырылуда. www.pri.kz 02.07.2011

Қосымша әдебиеттер:

1. Казахстан и геополитика транспортных коммуникаций Центральной Азии. Вестник дипломатии. 2008г7 №3 229с

2. Қ.Зайнишев. Қартаудың тәжіндей бір қала бар. Оңтүстік қазақстан №44-45. 2015ж

3. Федченко А.П. «Путешествие в Туркестан». М., Географгиз, 1950

4. Белгібай Ә., “Алтын алқалы Ақсу-Жабағылы” // Еуразия газеті / 22 сәуір 2013 ж.

5. Омаров Т. Қазақстан көлдері. - А, 1975ж -26-29б

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
I - бөлім	
Шымкент қаласына жалпы сипаттама	
§1 . Шымкент қаласының құрылу тарихы	4
§2 . Шымкент қаласының географиялық орнына сипаттама	11
§3 . Шымкент қаласының экономикалық географиялық жағдайы мен жалпы шаруашылығына шолу	15
§4 . Шымкент қаласының экономикалық географиялық жағдайы мен жалпы шаруашылығына шолу	28
§5 . Шымкент қаласы маңында ауыл шаруашылығын және ауылшаруашылығы өнімдерін дамытудың мүмкіндіктері	40
§6 . Шымкент қаласының көлік инфрақұрылымы мен коммуникациясының келелі мәселелері	48
§7 . Шымкент қаласындағы халыққа қызмет көрсету салалары.....	58
§8 . Шымкент қаласы маңында құрылған «Оңтүстік» еркін экономикалық аймағы	69
§9 . Шымкент қаласы маңындағы қала экономикасын өркендетуге үлес қосып отырған индустриалды аймақтар	73
§10 . Оңтүстік өңіріндегі өнеркәсіптік өндіріс пен бизнестің жедел дамуына жол ашатын индустриалды аймақтарды кеңейту мәселелері	78
II - бөлім	
Шымкент қаласының геоэкологиялық даму ерекшеліктері	
§11 . Шымкент қаласының өндіріс орындарының қала экологиясына әсері	81
§12 . Шымкент қаласындағы спорттық және денсаулық сауықтыру орталықтары	86
§13 . Шымкент қаласы аумағында туризм және демалысты ұйымдастыру.....	88
§14 . Шымкент қаласының экологиясын жақсартуда атқарылып жатқан «Шатқал» бағдарламасы және оның маңызы	93
§15 . Шымкент қаласының жаңаша даму бағыттарын іске асыру мүмкіндіктері.....	96
§16 . Үшінші мегаполистің қазіргі таңдағы жағдайы	100

§17 . Шымкент қаласының даму келешегі	104
§18 . Шымкент қаласының даму болашағы	127
§19 . Шымкент қаласының басты әсем көрікті орындары	134
§20 . Шымкент қаласының алыс-жақын шет елдермен қарым-қатынас түрлері	143
Қорытынды	147
Пайдаланған әдебиеттер	148

Шымкент қаласының географиясы

Оқу құралы

**Оңтүстік өңірдегі «Ұстаздар ұстаханасы» Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік педагогикалық университетінің
85 жылдығына арналады**

«Географиядан Республикалық атаулы мектеп»

**Авторы: Налмишова Қызбибі Нұржанқызы
Компьютерде беттеген: Айкен Куватова**

**Теруге берілген күні 20.11.2022. Басуға 20.12.2022 қол қойылды.
Шартты баспа табағы 9,5. Пішімі 70 x 90 ¹/₁₆.
Қаріп түрі «Times New Roman».**